

Zóka Katalin

A meseválasztás kérdései az óvodában

A népmese helye az óvodai irodalmi-anyanyelvi nevelésben

Az óvodai meseanyag nagy részét a népmesék teszik ki.¹ A mesefajták változatosak, kiválasztásuk fő szempontja recepcióesztétikai, vagyis a korosztály befogadói érettségének való megfelelés. A népmesékben való tájékozódást, a művészi érték és az életkori sajátosságok megfelelő összehangolását segítik a korosztály számára összeállított szöveggyűjtemények, módszertani tankönyvek.²

A dolgozat témája a konferencia témájához híven a népmese, ennek következtében nem tárgyalja részletesen a műmese, irodalmi mese válogatásának aspektusait. Az óvodás korosztály irodalmi meséinek kiválasztásában döntő szempont a népmesei tradícióhoz való viszony, a műfajképző elemek³ megléte, azok hiteles integrációja, asszimilációja, specializációja, esetleges inverziója⁴ lehet.

Miért megfelelőek a népmesék az óvodás korosztály számára?

Több ellenérvet is találhatunk a népmesékkal kapcsolatban a szakirodalomban és a szülői reakciókban. Céloom a látszólagos ellentmondások eloszlatása. A szokásos ellenérvek:

- **Eredendően felnőtt műfaj gyerekeknek?**

A mese szimbolikus formája, szemléletmódja rokon a világmegértés kalandos útját bejáró gyermek látásmódjával. Ezeket a rokon vonásokat a mesei és gyermeki gondolkodás között a sokféle mesemegközelítési mód közül leginkább a pszichológia tárja fel alátámasztva a népmese relevanciáját az óvodai irodalmi nevelésben.

Az irodalom legfontosabb feladata az önmegismerés, a beavatódás a körülöttünk lévő világba. A népmesékkal elsődlegesen nem ismereteket adhatunk át, hanem heurisztikus élményt nyújthatunk. Azt kell a gyerekekkel megéreztetnünk, hogy az irodalom nem megtanulandó szövegek tárháza, hanem az óvodapedagógustól hallott történetek, mesék, versek róluk szólnak, nekik szólnak, segítenek eligazodni a világban, a lelkükben kaotikusan kavargó érzelmekben, indulatokban. A mese képekre, szimbólumokra, akciókra fordítja le a világ jelenségeit, s így kínál lehetőséget a tudattalan feszültségek elaborációjára. A mesehallgatás során a belső kép-teremtés révén a gyerek tudattalan szorongásait, feszültségeit képes feldolgozni a mese cselekményének átélésével.

A következőkben bemutatott pszichológusok saját terápiás munkájukban használják a mesét. Választásukat az indokolja, hogy a koncepciójuknak mindig van gyermeklélektani vetülete is, mely segíti a pedagógus helyes meseválasztását, a műalkotás által kiváltott hatás átgondolását. Bruno Bettelheim a freudizmus szel-

lemében a mesét a lélekben lejátszódó belső folyamatok externalizációjaként értelmezi, melyben tudattalan tartalmak jelennek meg szimbolikus formában.⁵ A jungiánus szimbólumértelmezés az archetipikus lelki jelenségek megnyilvánulásaiként⁶ interpretálja a mesei szimbólumokat (mesealakok, helyszínek, vándorlás, próbatételek). A magyar pszichológusok közül is többen foglalkoznak a mese lélektanával. Ranschburg Jenő⁷ megállapítja, hogy nem pusztán a gyermeki gondolkodásmód ragadható meg a tündérmesékben, hanem a korosztályt gyötrő konfliktusok is megtalálhatók bennük. A következő alapvető ambivalenciákat figyeli meg a mesében: a dependencia és autonómia, illetve a szabadság és kötelesség feloldhatatlannak látszó ellentétét. A főhős a kiinduló biztonságot, de függőséget hagyja el, hogy a neki rendelt feladatot megoldja, sorsának beteljesítése nem más, mint az önállóság megszerzése, az önazonosság felépítése. Ez az egzisztenciális konfliktus nemcsak felnőtteknek, hanem gyermeknek is ismerős lehet, a gyermekpszichológia úgy hívja, hogy szeparációs szorongás és explorációs vágy ellentéte.

Fischer Eszter⁸ szerint, Bettelheim nyomán, a mese szóba áll a gyerekekkel, a lélek ellentmondásos indulatait megelevenítő szimbólumaival paradox módon megnyugtatja őt, mivel megerősíti, hogy amit érez, az univerzális emberi tulajdonság. Nem büntudatot kelt a gyerekekben, hanem kiutat mutat arra, hogyan kell ezekkel megküzdeni. A mese bipoláris értékszerkezete alapján a pozitív és negatív töltetű szimbólumok könnyen elrendezhetők, a lélek ambivalenciáinak feloldására is lehetőséget kínálnak. A vadság a veszélyes vadállatok alakjában, a gonoszság a mostoha figurájában jelenik meg. A mostoha különleges jelentőségű mesealak a pszichológiai megközelítés szerint, hiszen az édesanya pozitív-negatív oldalra való megkettőzése biztosítja a gyerek számára, hogy az édesanya iránt táplált ellenérzéseit büntudat nélkül projektálhassa a mostohára. Érdemes elgondolkodni, hogy az édesanya mennyire nem kidolgozott figura a mesékben (gyakran a mese elején hal meg vagy egyenesen félárva a főhős).

A féltékenység, irigység, a rivalizálás megtestesítői a testvérek. Miért van belőlük három, hiszen a felsorolt érzelmek szemléltetéshez elég lenne kettő is? Fischer Eszter a két nagyobbban a szülőpárt látja. A szülők legyőzése a gyermek bizonytalanság-érzetének megsemmisülésével és nem megszerzésével járna, ezért az érzelmek testvérekre „tolása” meghagyja a szülői támasz ígéretét. Értelmezésem szerint a két nagyobb testvér külső és belső tulajdonságait illetően nem különbözik egymástól, akár egyként is elfogadhatók, így helytálló lehet immár a két testvér mint egy személyiség jó és rossz oldalaként való felfogás.

A mese ideje a főhős eseménytelen gyerekkora után bekövetkező kiemelt életszakasz, a felnőtté válás időszaka. Jogosan tehető fel az a kérdés, hogyan tud ezzel az óvodáskorú gyermek azonosulni? Az első válasz a kérdés kifordítása, mely azt feltételezné, hogy csak az éppen felnőtté váló kamaszok műfaja a mese.

A mese által kiemelt életszakasznak nem az ideje, hanem az akkor megtapasztalt létérzés, az érettségért, az önazonosságért megtett út a fontos, mely nem korlátozható egy bizonyos életkorszakra, hanem emberi alapélményként folyamatosan jelen van az életünkben. Ezt az elképzelést erősítő motívum a vándorlás, a vándorút, melyben nem is a végcél, hanem az út, a próbatételek, a küzdelem a

hangsúlyos, vagyis a biztonság megszerzése csak pillanatnyi lehet, a törekvés állandó. Az érett személyiség jele a mese végén kiérdemelt királyság és a jutalmul megtalált pár, s az ezzel járó lakodalom, házasság. Mindkettő a felnőtttség attribútumaként is felfogható. A királyság nem a mások feletti hatalmat, hanem az ember önmaga, saját érzései, indulatai, vágyai felett való uralmat jelenti, a házasság pedig az önismeretet, önfogadást, hiszen az tud párt találni, önmagát megszerettetni, aki képes magát elfogadni.

A mese eredetét tekintve nem gyereknek való műfaj, de szimbolikus nyelve, formája miatt az egyetlen adekvát lehetőség, hogy a gyerek egzisztenciális alapkérdésekkel találkozzék, a megoldásokkal együtt átélhesse azokat.

A mesebefogadás alapja is a tudás által nem korlátozott, érzelmektől vezérelt fantázia, illetve a meseközvetítésben számíthatunk a gyermek emocionalitására, empátiájára. A beleérző-átélő képesség folyamatos árnyalódása/árnyalása, a belső és külső világ összehangolásából fakadó feszültség⁹ a feltétele a mese sikeres recepciójának. A megfogalmazásból kiderül, hogy ennek alakulása egy folyamat, kialakulásának jele a szimultán kettős tudat megléte, mely 5–7 éves kor körüli időre tehető. Azért ilyen széles a két határérték, mert nem szerencsés a fejlődési mutatók standardizált határaitól való szülői és pedagógusi szorongás vagy rosszabb esetben elvárás, mivel ez a gyermekben is frusztrációt okozhat. A mesei kettős tudat vibrálást, oszcillálást jelent a valóság tudatélménye és az illúzió megélése között. Ez az oszcilláció¹⁰ önmagában is feszültségteremtő, feszültségghordozó, feszültség levezető örömforrás, mely viszont csak a „szájjal mondott”,¹¹ belsőképtermelésre inspiráló mesélés közben megy végbe. Az indulatredukció belső feltétele a mese hallgatása külső kép nélkül¹², látható jele a „mesei beállítódás”.¹³ A befogadásnak és műélménynek ez a megjelenési formája a felnőttre is jellemző, a későbbi befogadói attitűd itt kezdődik, alapozódik meg.

A szimultán tudat a játékban is megjelenik, de a mesétől eltérően, a feszültség levezetése a cselekvéssel történik, míg a mesehallgatás során a képzeletet az akadályozott mozgás stimulálja.¹⁴ A játék cselekvő, utánzó, a mese passzív, képzeletbeli beleélést kíván.

A valóság, a világ megismerése a gyerek számára a mesék segítségével történhet, a mese nem hogy elvezetne a valóságtól,¹⁵ hanem ez az a forma, mely megfelel a gyermeki gondolkodásnak. A mesét a gyerek szereti, élvezi, mert a mesei motívumok, fordulatok összhangban vannak a gyermek pszichés fejlődésének jellegzetes gondolati, indulati, szemléleti vonásaival.

Ezek az egyezések¹⁶ a következők:

- **„minden minden lehet** motívuma és az **átváltozás**¹⁷ – a gyermek játékában, gondolkodásában minden bármivé alakulhat¹⁸ és visszaváltozhat, így kompenzálja kiszolgáltatottságát.
- **„ellentétek preferenciája”** – a gyerek a feltűnően eltérőt tudja megkülönböztetni, az átmeneteket, fokozatokat, az ambivalenciát még nem érzékeli, egy kétpólusú mérce szerint tudja a különbségeket megragadni. Ez a bipolaritás van jelen a mesei motívumok¹⁹ szintjén és az értékszerkezetben.²⁰
- **„ismétlés folyamatossága és biztonsága”** – a mese egyik legfontosabb szerkezeti és cselekményépítő eleme az ismétlés (kezdő- és záróformulák, sztereo-

tip kifejezések, ismétlődő szerkezeti elemek (próbatételek), melyek megkönnyítik a gyermek számára a cselekmény követését és az átélés folyamatosságát. A gyerek számára a mese biztonságos közeg, mert az ismétlődő epizódok, beszédfordulatok révén anticipálja az események megnyugtató alakulását, miközben az ismerős meseelemek váltakozásaival átéli a feszültség és feloldódás hullámzását.

- **„veszély – megmenekülés”** – a gyerek életkorából, helyzetéből eredő kiszolgáltatottságot, tehetetlenséget próbálja kompenzálni a „veszélybe kerülés – megmenekülés” elképzelésével, melyben a mesék főhőse is mindig részesül erényei vagy csoda révén a mesei igazságszolgáltatás következetességéből.
- **„kompenzálás”** – a gyermeki képzelet kompenzálja az életkorból, egzisztenciális helyzetből adódó hátrányokat ugyanúgy, ahogyan a mesében is elégtelt nyer a kiszorított pozíciójából induló főhős: a legkisebb, a legszerencsétlenebb fiú, akiről senki se gondolná, a rozzant gebéből lett táltossal győzi le a lebírhatatlannak tűnő akadályokat, és nyeri el a királyságot a szépséges királylánnyal együtt.
- **„a vágyteljesítés lelki dinamikája”** – a mese optimista világképe és a gyermeki vágyak itt is párhuzamba állíthatók, mivel egyik sem korlátozott az idő, a tér, a természeti törvények által, hogy vágyaik beteljesedhessenek.

Ismét két párhuzam a mese és a játék között: a minden minden lehet, a metamorfózis szabad lehetősége és a vágyteljesítés logikája mindkettőben megfigyelhető azonos funkcióval.

A mese csodájának, természetes optimizmusának megkérdőjelezetlen elfogadása a gyermek mágikus világképével²¹ magyarázható, melynek összetevői az animizmus²², az artificializmus²³, a mágikus gondolkodás²⁴.

A népmese eredendően ugyan felnőtt műfaj, de a számba vett azonosságok igazolhatják Komáromi Gabriella állítását: *„A mese tulajdonképpen a gyermek szemével nézett világ.”*²⁵

- **A népmesék szörnyűségei ijesztőek a korosztály számára?**²⁶

Kijelenthető, hogy a mese csak a felszínes megközelítés szerint nem való gyereknek a felnőtt életproblémák, kegyetlen, ijesztő részletek miatt. A mese lényege, hogy nem rejti el az élet nehézségeit, árnyoldalát, miközben cselekményvezetése a megoldást, bipoláris értékrendje a jó győzelmét sugallja. Ezzel segít a gyereknek szorongásait, negatív érzései miatti büntudatát feloldani, kérdéseire választ kapni. A gyerekeknek „gyártott” bájos történetek sokkal inkább frusztrálóak, mivel a gyerekek érzik a disszonanciát saját vágyaik, s a történetek által megfogalmazott elvárás között. Ezek a történetek azt üzenik, hogy mindig csak jót és szépet szabad gondolni, érezni, jóllehet a gyereket, teljesen normálisan, negatív tartalmú érzések, indulatok is feszítik.²⁷

A mese ijesztő részleteit – az ideális közvetítési módot feltételezve – a mesehallgatás során a gyermeki képzelet az aktuális lelkiállapotnak megfelelően fogja megjeleníteni. A népmese ábrázolásmódja tapintatos, nem részletezi öncélúan a

rémisztő mesei elemeket, melyeknek mindig indokolt szerepük van a cselekmény és a főhős sorsának alakulásában.

A mesei kegyetlenséggel kapcsolatos álszemérmes viszony megtapasztalható az óvodában a negatív tartalmú játékokkal kapcsolatban is. Saját tapasztalatomból kiemelt példa, mikor a gyerekek bolti lopást játszva a tolvajt büntetésként székekkel szimbolizált börtönbe zárták. Az óvodapedagógus ezt nagyon helyesen hagyta, ezzel érvényesítve a játék többretegű feladatát. Az egyik részvevő gyerek elmesélte otthon az eljátszott jelenetet, majd a szülő ezt számon kérte az óvodán, pedig ebben a szituációban nemcsak a látott-hallott élmény kijátszására volt lehetőségük a gyerekeknek, hanem ösztönösen a helyes morális reakcióra is. Nem azzal neveljük a gyerekeinket az életre, ha elhallgatjuk, letagadjuk az életben, az emberben benne rejlő negatívumokat,²⁸ hanem ha játékkal, mesével elfogadhatóvá tesszük ezeket, s így kínálva fel a megfelelő életstratégiákat, s nem didaktikusan, hanem indirekten alakítva a morális kompetenciáikat.

A mese értékrendje egyértelmű, nem tesz lehetővé átmeneteket. A két pólusra feszített értékszerkezete biztonságosan tereli a gyereket a jó felé úgy, hogy a jót nem a maga absztrakciójában, hanem az azt megjelenítő szereplők külső tulajdonságaival is vonzóvá teszi.²⁹ Nemcsak átlátható a mesei értékrend, hanem az érzelmi motiváltság alapján az eligazodást is segíti, mivel a gyerek értékítéletében még összerosódnak az irodalmi élménnyel kapcsolatos esztétikai és morális tartalmak.

• **Az életre kell nevelni, a mese pedig elvezet a valóságtól.**³⁰

Egyre erősödő elvárásként fogalmazzák a meg a szülők az óvodák felé a praktikus ismeretek átadását (idegen nyelv, számítógép-használat stb.) a társadalmi kényszerek szorításában, attól tartva, hogy az a gyerek, aki nem részesül ilyen képzésben, végleg lemarad a „versenyben”. Szerencsére az óvodai nevelés szakmai alapjait rögzítő ONOAP is megakadályozza, és ennek köszönhetően a szakmai közvélemény is cáfolja az óvoda iskola-előkészítővé való degradálását. Az óvoda-iskola átmenetről szóló vita³¹ tétje gyermekeink mentális-fizikai egészsége, amely nélkül az „akadémikus” ismeretek nem épülhetnek be, nem válhatnak kompetenciává.

A mese gyerek közelivé, megfoghatóvá teszi a korosztálytól idegennek vélt egzisztenciális kérdéseket, mivel a mesében az élet alapkategóriái (élet-halál; igazság-hazugság; szeretet-gyűlölet; becsület-álnokság; önzés-önzetlenség; barátság; kitartás; hűség) jelennek meg, melyek csak ebben a szimbolikus formában megközelíthetőek számukra. A mesei bipolaritás révén teljes képet ad a világról: egymástól jól elkülönítve mutatja fel az emberi élet pozitív és negatív oldalait. A műfaj titka, hogy a megjelenített konfliktushoz mindig hozzárendeli a megoldási módot is, s így nemcsak a tudattalan szorongások feldolgozására, hanem a „jóra fordításra” is mintát ad. Ezért is kiemelendő, hogy az óvodai irodalmi anyagba beválogatott, előadott mesék egyik alapvető választási szempontja a megbomlott egyensúly helyreállításának kell lennie, hogy a vágyteljesítő optimizmus megvalósulhasson, s kifejtse önbizalom- és énerősítő hatását.

Az eddig megállapított összefüggések a mesei és gyermeki látásmód között a tündérmesei karakterisztikumok alapján szemléltetik a népmese érvényességét

az óvodapedagógiában. A tündérmese befogadásának nélkülözhetetlen befogadói feltétele a szimultán mesetudat megléte, melynek kialakulása az óvodáskor végére, öt-hét éves kor körülre tehető.

Milyen meséket válogathatunk még a népmesekincsből ötéves kor előtt?

Az ötéves kor alatti gyerekek kedvelik, élvezik a láncmeséket. Ezek cselekmény-építése egyszerű, az ismétlésre, ismétlődésre épül, melynek ismerős biztonsága nem pusztá formaképző elem, hanem a gyermeki várakozást fokozó, a történet-építésbe beavató tényező. A gyerek számára örömet jelent az ismerősben felfedezni a váratlant, az újdonságban az ismerőst, a láncszemekből építkező struktúra révén anticipálja az eseménysort, a retardáció feszültsége pedig fokozza a műélmény beteljesedését.

A másik, a korosztálynak megfelelő mesefajta az állatmese. A klasszikus állatmese nem gyerekműfaj, eredeti célja a társadalombírálat tanulsággal megerősítve. A felsorolt jellemzők alapján kizárható lenne az óvodai irodalmi anyagból. Miért válogathatjuk be mégis? Az animizmus miatt a gyerekek számára természetes, hogy az állatok emberek módjára cselekszenek, viselkednek. A történetek élőbeszédszerű, dialogikus szerkezete egyszerű, konfliktusuk könnyen érthető, gyakori szereplői az olykor méretük folytán is kiszolgáltatott helyzetű állatok, ami kínálja a gyermeki azonosulás lehetőségét. Az állatmese ábrázolásmódját a humor árnyalja, és olykor megértő elfogadássá tompítja az apróbb emberi gyengeségeket. A jellemből, helyzetből fakadó humorra a gyerekek fogékonyak. Ebből az ősi műfajból kinőve, az animizmusra támaszkodva születnek az állatszereplőkre épített gyerektörténetek.

A jól kiválasztott meseanyag segítségével az irodalom betöltheti eredeti szerepét az óvodában. A mese képes olyan „varázseszközként” működni, mely miközben örömet okoz, élményt szerez, észrevétlenül fejleszti az értelmi, érzelmi, morális, szociális kompetenciákat. Ha nem rendeljük alá az irodalmi-anyanyelvi nevelést egy félreértelmezett didaxisnak, nem fokozzuk le alkalmazott irodalom-má, hanem hagyjuk, hogy a jól kiválasztott mese sugallja és ne sulykolja a tanulságot, akkor megvalósulhat a komplex művészeti nevelés.

A művészeti nevelés pedig nem csupán a szépre a nevelés³² (az sem kevés), hanem a személyiségformálás hatékony eszköze, mivel a gyerek a kreativitás, az esztétikai érzék fejlesztésével képes lesz megtalálni a külvilág hatásaira adható helyes válaszokat a produktív gondolkodás és az elaboráló fantázia közreműködésével. Az irodalom így tud segíteni a gyerekeknek, a túlzott érzelmi színezettel töltött élményeinek neutralizációjában lehetőséget adva az élménytől való eltávolodásra, rálátásra, hozzásegítve őt a megértéshez, a feldolgozáshoz.

A mese, a mesehallgatás tehát nem csak az anyanyelvi nevelés lehetséges módja, hanem a személyiség különböző szféráit mozgósító tevékenység.³³

A mese hatását Lengyel László így fogalmazza meg: „A gyerekek a szemünk láttára mesén nőnek föl. Jó, ha tudjuk, számon tartjuk, hogy a mese kiemel az állatvilágból, civilizál. A mese emberré tesz.”³⁴

Jegyzetek

- 1 Zilahi Józsefné: *Mese-vers az óvodában*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1998. 48. p.
- 2 Zilahi Józsefné: *Mese-vers az óvodában*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1998., Dankó Ervinné: *Irodalmi nevelés az óvodában*. Budapest: OKKER, 2004., Kovács Ágnes (szerk.): *Icinke-picinke. Népmesék óvodásoknak*. Budapest: Móra Könyvkiadó, 1996. Arany László: *Hol volt, hol nem volt...* Budapest: Móra Könyvkiadó, 1995., Benedek Elek: *Világ-szép nádszál kisasszony*. Budapest: Móra Könyvkiadó, 1973., Illyés Gyula: *Hét meg hét magyar népmese*. Budapest: Móra Könyvkiadó, 1973.
- 3 Mesei forma és szerkezet, szerepkörök, funkciók megléte, a természetfelettihez (csodához) való viszony, világkép, értékrend
- 4 Boldizsár Ildikó: *Varázslás és fogyókúra. Mesék, mesemondók, motívumok*. Budapest: JAK Kijárat Kiadó, 1997.
- 5 Bettelheim, Bruno: *A mese bővölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Budapest: Gondolat Kiadó, 1988. 33–37. p., 51. p.
- 6 Von Franz, Marie-Louise: *Archetípusos minták a mesében*. Budapest: Édesvíz Kiadó, 1998.
- 7 Ranschburg Jenő: *A tündérmesék lélektanából*. Eső, 2001. 2. 90–92.p.
- 8 Fischer Eszter: *A népmese és a gyermeki tudattalan*. Eső, 2001. 2. 96–101.p.
- 9 Az illúzió feszültsége: a gyerek egyszerre részvevője és hallgatója a mesének.
- 10 Hankiss Elemér terminusa az aktív befogadói tevékenység, attitűd érzékeltetésére. Hankiss Elemér: *Az irodalmi mű mint komplex modell*. Budapest: Magvető Könyvkiadó, 1985.
- 11 Zilahi Józsefné: 1998. 41.
- 12 Külső képet jelent a leporellóval, bábbal illusztrált és a tv /videó, rajzfilmes adaptáció is. A „tiltás” természetesen csak az ismeretlen, újonnan halott mesére vonatkozik, hiszen a későbbi befogadást, feldolgozást, interiorizációt ugyanakkor a mesének, versnek a különböző interpretációi eredményezik.
- 13 „...a gyerek fölvesz egy bizonyos magatartást, amelyben a figyelmen, a merengésen kívül benne van az is, hogy kilép a hétköznapiokból, várja a rendkívülit, a különöset, a csodálatosat. [...] Amikor a felnőtt mesélni kezd a gyereknek, megváltozik a hangja, érződik rajta, hogy kilép a valóságból, s egy másik közegbe megy át. Hanghordozásával, gesztusaival, mimikájával, sejtelmességével juttatja kifejezésre, hogy a történet, amelyet elmond, nem játszódhat a megszokott környezetben. S a gyerek könnyen beleéli magát ebbe.” Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: 1981. 236–237. p. „A gyerek mintegy szemünkbe akasztja a tekintetét, néz ránk elámulva, ugyanakkor látszik a szemén, hogy valójában nem minket lát, nem minket néz, hanem miközben azt mondjuk, hogy „felhúzta a hétmérföldes csizmát, átlépte az ezüsthegyet, átlépte az aranyhegyet, átlépte az Óperenciást” – befelé néz, belső mozit perget, azt a képet figyeli. Ez a mesehallgató gyerek különös, kettős tekintete.” Vekerdy Tamás: *Kicsikről-nagyoknak 1*. Budapest: Park Kiadó, 1996. 145.p.
- 14 „A játékot csinálja, a mesét hallgatja.” Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: 1981.238.p.
- 15 Egy szülői vélemény a mesékről, mesélésről: „Én uram, nem mesélek! Mert a mese az, szerintem, irreális. Elvezet a valóságtól. Szerintem a gyerekeket a valóságra kell nevelni. Nem mondom a húga az más, de hát tudja, hogy milyenek a lányok... Mi ketten a fiammal inkább elnézegetjük az autómárkákat, sokkal jobban szórakozik. Hol vannak ma már királyok, meg királyfiak! Az a pár, aki van, hát éppenséggel az se olyan...” Vekerdy Tamás: 1996. 140.p.
- 16 Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: 1981. 239–245.p.
- 17 Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: 1981. 239.p.

- 18 Janikovszky Éva: *A porszívó-fűnyíró-helikopter*. In: *Uó: Már óvodás vagyok*. Budapest: Móra Könyvkiadó, Bp., 1991. 16–20.p.
- 19 rút banya » szépséges királykisasszony; szegény legény » gazdag uraság; feneketlen tó » égig érő fa
- 20 jó és rossz küzdelme
- 21 Ismételt bizonyíték a törzsfajlódás és az egyedi fejlődés hasonló útjára. A mágiában való hit jellemzője az ember által befolyásolható természet (időjárás, termékenység, vadászat, betegség befolyásolására kialakult rítusok).
- 22 Tárgynak, állatnak lelke van, megelevenedik. (Piaget)
- 23 Minden természeti jelenséget, tárgyat ember állított elő. (Piaget)
- 24 A természet jelenségei ember által befolyásolhatóak. (Piaget)
- 25 Komáromi Gabriella (szerk.): *Gyermekirodalom*. Budapest: Helikon Kiadó, 1999. 11. p.
- 26 „Szerintem a mesék kegyetlenek! felfalják, megölik, feldarabolják az embereket, vagy levágnak belőlük ezt-azt, például a Hamupipőkében is a mostohatestvérek sarkát, hogy beférjen a lábuk a cipőbe... Szerintem ez rémes. Ezeket szadista felnőttek találták ki! Nem való gyerekeknek!” Vekerdy Tamás. 1996. 140. p.
- 27 „A rendcsinálásban tehát nem a bájos idilli, leegyszerűsített történetek segítenek, hanem azok a mesék, amelyek szimbolikus képekben mutatják be a növekedés és a független lét kivívásának állomásait.” Zilahi Józsefné: 1998. 18. p.
- 28 „A biztonságos történetek nem tesznek említést sem öregedésről, sem halálról, az emberi lét határaitól, sem az örök élet utáni vágyról. A mese viszont, épp ellenkezőleg, nyíltan szembesíti a gyermeket az alapvető emberi létfeltételekkel.” Bettelheim, Bruno: 1988. 15. p.
- 29 „A 3–7 évesek érzélemvilágában az esztétikai és erkölcsi érzelmek általában összefonódnak. A mesében szereplő királykisasszonyt vagy éppen Hófehérkét azért szeretik a gyermekek, mert szép, de esztétikai gyönyörérzésükbe belejátszik a főszereplő jósága, hűsége, szerénysége, szorgalma iránti csodálat, tisztelet és megbecsülés erkölcsi érzelme is.” Dankó Ervinné: 2004. 76. p.
- 30 „Én uram, nem mesélek! Mert a mese az szerintem irreális. Elvezet a valóságtól. Szerintem a gyereket a valóságra kell nevelni. Nem mondom, a húga az más, de hát tudja, hogy milyenek a lányok... Mi ketten a fiammal inkább elnézegetjük az autómárkákat, sokkal jobban szórakozik. Hol vannak ma már a királyok meg a királyfiak! Az a pár, aki van, hát éppenséggel az se olyan...” Vekerdy Tamás: 1996. 140. p.
- 31 „A Balatoni Beszélgetéseken az óvoda és iskola közötti átmenetről vitatkozva többen kiemelték a nevelés-központú, illetve az ismeret-központú gyakorlat ellentétét. Az egyik a személyiség egészét akarja fejleszteni – és a szokások, viselkedésmódok kialakítását, a közösségi nevelés fontosságát hangsúlyozza –, a másik társadalmi elvárásokra hivatkozva, a megnövekedett ismeretanyagra hivatkozva, konkrét ismeretek adását tartja fontosnak. Az óvoda és iskola összeháttérzése érdekében hol egyik, hol másik elv irányába teszünk engedményeket, anélkül, hogy igazi egyensúly jöjjön létre. Úgy gondolom, hogy éppen 5–7 éves korban, tehát az óvoda – iskola átmenet időszakában az egyensúly nem engedményeken, hanem igen lényeges szemléleti tisztázáson múlik. Nevezetesen annak végiggondolásán, hogy az intellektus fejlesztése, az értelmi nevelés is csak az egész személyiség fejlesztésébe ágyazottan történhet. Az egyes készségeket a személyiség egészében kell alkalmassá tenni.” Gerő Zsuzsa: *A fantázia szerepe a gondolkodás fejlesztésében*. In: *Uó: Érzelem, fantázia, gondolkodás óvodáskorban*. Flaccus Kiadó. h. és é. n. 172. p.
- 32 Gerő Zsuzsa: é.n. 122.p.
- 33 „A mese gyerekeink mindennapi tápláléka. Azok a gyerekek, akik mindennap hallanak mesét, az iskolába lépés idejére egy-másfél évvel előzhetik meg anyanyelvi fejlett-

ségben azokat, akiknek ez nem jutott osztályrészül. De rosszul mondom. Nem ezért kell mesélni.

Azért kell mesélni, mert a kisgyerek lelki és testi egészsége követeli ezt meg. (Igen, testi egészsége is! Nemcsak Karácsony Sándor „rendelt” mesét a beteg gyerekeknek, maga a beteg gyerek is oly sokszor mesét kér, hogy megkönnyebbedjen.)

És nem csak a kisgyereké. Klinikai tapasztalatok szerint a kisgyerekkorban hallott mesék olyan mintákat adnak, melyek a kamaszkoron túl is elkísérik a gyerekeket, és segítenek a válságos élethelyzetek meg- és feloldásában.” Vekerdy Tamás: 1996. 148. p.

34 Antall István: *Menekülés a stílustól. Lengyel László mesebeli egyenlőség-eszménye*. Eső, 2001. 2. 149. p.

(Az előadás elhangzott a Benedek Elek Mesekonferencián, az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán, Vácott, 2007. április 23-án)

Katalin Zóka: Questions of tale selection in the nursery

Most of the related tales in a nursery are folk tale establishes the author in her paper. On the basis of her own and others reasearch work she traverses those false statements, which emerge sometimes in parents’ opinion or in professional literature also. According to these statements folktales are unsuitable means for developing children’s personality. The most common misbeliefs according to the author are the following:

- To be honest, tales delivers messages and lessons rather the adults
- Tales are full of ‘horror’ which are only shocking children
- Tales do not agree with facts, so they are unsuitable for educating the real life
„Tales make us human” she quotes from László Lengyel as a final prove of her thesis.

Katalin Zóka: Das Problem der Wahl der Märchen in dem Kindergarten

Zur Anfang stellt die Autorin fest, dass die meisten Märchen, die in den Kindergarten erzählt werden, Volksmärchen sind. Im Weiteren – sich auf eigene Erhebungen und auf die anderer stützend – entkräftet sie verschiedene Feststellungen, die in Ansichten der Eltern und manchmal sogar in der Fachliteratur hervortauchen, nämlich dass das Volksmärchen zur Entwicklung der Persönlichkeit des Kleinkindes ungeeignetes Mittel sei. Nach der Autorin sind die häufigste Irrglauben: das Märchen richtet seine Botschaft an die Erwachsene; seine Lehre gilt den Erwachsenen; das Märchen ist voll Gräuel, die das Kind erschrecken; das Märchen ist Abstoß von der Wirklichkeit, daher zur Erziehung ungeeignet. „Das Märchen macht zum Menschen“ – zitiert die Autorin den Spruch von László Lengyel. Der Aufsatz ist berufen zum Beweis dieser lakonischen These.